

עצמות יקרות מפי: פולחן השרידים הקדושים בתרבות הביזנטית
More Precious than Gold: Cult of Relics in Byzantium
0821-5423-01

ד"ר אנסטסיה קשמן וסרמן
Dr. Anastasia Keshman Wasserman

סמינר ב.א., 4 ש"ס

שעת קבלה של המרצה: ביום של השיעור, בתיאום מראש.

טלפון: 02-5663020

דוא"ל: anastasia.keshman@mail.huji.ac.il

תיאור הקורס

אנו רגילים לחשוב על האמנות הביזנטית כנובעת בראש ובראשונה מפולחן הדימוי המצויר בצורת איקונה ניידת או כדימוי המעטר את הכנסייה. ואולם כדי להבין את התרבות החזותית הביזנטית במלואה יש לבחון את פולחן השרידים הקדושים. שרידים גוף של ישו, מריה או קדושים אחרים, וגם חפצים שקשורים אליהם, מהווים בסיס תיאולוגי חשוב של האמונה הנוצרית בכלל ושל הנצרות האורתודוכסית בפרט. קורס זה יבחן כיצד עיצב פולחן השרידים הקדושים את התרבות החזותית הביזנטית: את האדריכלות המונומנטאלית, את אמנות הציור, וגם את האמנות הזעירה. דגש מיוחד יינתן בקורס על קריאת מקורות כתובים בני התקופה. הקורס מבוסס על קריאת חובה באנגלית משיעור לשיעור. הכנת שיעורי בית היא חובה. הקורס כולל סיורים בירושלים.

We are used to think about Byzantine art as one that derives from the cult of painted images – portable icons or interior church decorations. However, one cannot understand fully Byzantine ecclesiastical visual culture without paying attention to the cult of relics. Relics – material remains of Christ, Mary, or other Christian Saints, as well as material objects connected to them – stand at the very base of Christianity in general and of the Orthodox faith in particular. In this course we shall examine how the cult of relics shaped the Byzantine visual culture in monumental ecclesiastical building, in paintings, and above all in minor arts. Special Primary written sources will be regularly examined and discussed.

The course is based on weekly reading in English (home reading is obligatory). The course includes tours in Jerusalem.

דרישות הקורס וחובות התלמידים

נוכחות חובה בשיעורים בכיתה, השתתפות פעילה (שכוללת הכנה שוטפת של שיעורי בית), הצגת רפרט בכיתה, כתיבת עבודה סמינריונית או עבודת רפרט.

מטלת סוף הקורס

1. הצגת רפרט בכיתה
2. הגשת רפרט כעבודה כתובה (למי שלא צריך לכתוב עבודה סמינריונית) או עבודה סמינריונית (למי שזקוק לסמינר)

מרכיבי ציון הקורס

- הכנת שיעורי בית 30%
- עבודה סמינריונית כתובה / רפרט כתוב 70%

* הצגת הרפרט בכיתה מהווה תנאי לקבלת הציון בקורס

נושאי השיעורים (נתון לשינויים)

נושאי השיעורים הספציפיים ורשימת הקריאה הנלווית לכל שיעור יוכתבו בהתאם למהלך הדיון בכיתה.

1. מבוא והצגת הנושא: תופעת השרידים הקדושים בתרבות הביזנטית מסמירנה עד קונסטנטינופול

2. הגדרת מונחי היסוד של הקורס: שריד, קדוש, וירטוס ועוד

קריאה:

- Krueger, D., "The Religion of Relics in Late Antiquity and Byzantium", *Treasures of Heaven: Saints, Relics and Devotion in Medieval Europe*, London, 2010, pp. 3-17.

3. השריד הקדוש בעיצוב חלל הכנסייה – התקופה הביזנטית הקדומה

קריאה:

- Tsafir, Y., "The Loca Sancta and the Invention of Relics in Palestine from the Fourth to Seventh Centuries: Their Impact on the Ecclesiastical Architecture of the Holy Land", in: Lidov, A. (ed.), *Eastern Christian Relics*, Moscow, 2003, pp. 56-76.

4. שרידים כמהות הפולחן במקומות הקדושים

קריאה:

- Vikan, G., "Byzantine Pilgrims' Art", in: Safran, L. (ed.), *Heaven on Earth: Art and the Church in Byzantium*, University Park, PA, 1998, pp. 229-266.

5. פולחן הצלב האמיתי של ישו

קריאה:

- Wortley, J., "The Wood of the True Cross", *Studies on the Cult of Relics in Byzantium up to 1204* (Variorum Collected Studies Series, CS935), Farnham, Surrey, 2009, pp. 1-19.

6. הכנסייה הביזנטית כרליקוויאר

קריאה:

- Teteriatnikova, N.B., "Relics in the Walls, Pillars, and Columns of Byzantine Churches", in: Lidov, A. (ed.), *Eastern Christian Relics*, Moscow, 2003, pp. 77-92.

7. השרידים הביזנטיים המרכזיים – מנדיליון

קריאה:

- Wolf, G., "From Mandylion to Veronica: Picturing the "Disembodied" Face and

Disseminating the True Image of Christ in the Latin West”, in: Kessler, H. L. and Wolf, G., *The Holy Face and the Paradox of Representation*, (Villa Spelman colloquia, 6), Bologna, 1998, pp. 153-179.

8. השרידים בתקופת האיקונוקלזם – “לייפסנוקלאזם”

קריאה:

- Wortley, J., "Iconoclasm and Leipsanoclasm: Leo III, Constantine V and the Relics", *Studies on the Cult of Relics in Byzantium up to 1204* (Variorum Collected Studies Series, CS935), Farnham, Surrey, 2009, pp. 253-279.

9. פולחן השרידים הקדושים של מריה בקונסטנטינופול

קריאה:

- Pentcheva, B.V., *Icons and Power: the Mother of God in Byzantium*, University Park, 2006.

10. שרידים בשרות הקיסר – אוסף השרידים של הארמון הגדול בקונסטנטינופול

קריאה:

- Klein, H.A., “Sacred Relics and Imperial Ceremonies at the Great Palace of Constantinople”, *BYZAS*, 5 (2006), pp. 79-99.

11. שרידי גוף ביזנטיים – רליקוויאר היד של יוחנן המטביל

קריאה:

- Kalavrezou, I., "Helping Hands for the Empire: Imperial Ceremonies and the Cult of Relics at the Byzantine Court", in: Maguire, H. (ed.), *Byzantine Court Culture from 829 to 1204*, Washington, D.C., 1997, pp. 53-79.

12. הכיבוש הלטיני של קונסטנטינופול בשנת 1204 והשלכותיו של פולחן השרידים

הקדושים

קריאה:

- Hahn, C.J., *Strange Beauty: Issues in the Making and Meaning of Reliquaires, 400-circa 1204*, University Park, Pennsylvania, 2012.

13. רפרטים

14. סיור לירושלים

ביבליוגרפיה בסיסית

- Angenendt, A., *Heilige und Reliquien: die Geschichte ihres Kultes vom frühen Christentum bis zur Gegenwart*, München, 1994.

- Baert, B., *A Heritage of Holy Wood: The Legend of the True Cross in Text and Image* (Cultures, Beliefs and Traditions: Medieval and Early Modern Peoples), Leiden,

2004.

- Bagnoli, M., Klein, H.A., Mann, C.G., et al. (eds.), *Treasures of Heaven: Saints, Relics and Devotion in Medieval Europe*, London, 2010.

- Belting, H., *Likeness and Presence: A History of the Image before the Era of Art*, Chicago and London, 1994.

- Bentley, J., *Restless Bones: the Story of Relics*, London, 1985.

- Bozóky, E. and Helvétius, A.-M. (eds.), *Les reliques: Objets, cultes, symboles. Actes du colloque international de l'Université du Littoral-Côte d'Opale (Boulogne-sur-Mer) 4-6 septembre 1997* (Hagiologia 1), Turnhout, 1999.

- Brown, P., *The Cult of the Saints: Its Rise and Function in Latin Christianity* (The Haskell Lectures on History of Religions), Chicago, 1982.

- Buettner, B., "From Bones to Stones - Reflections on Jeweled Reliquaries", in: Reudenbach, B. (ed.), *Reliquiare im Mittelalter* (Hamburger Forschungen zur Kunstgeschichte, 5), Berlin 2005, pp. 43-59.

- Bynum, C.W., *The Resurrection of the Body in Western Christianity, 200-1336*, (Lectures on the History of Religions), New York, 1995.

- Crook, J., *The Architectural Setting of the Cult of Saints in the Early Christian West c.300-c.1200*, Oxford, 2000.

- Evans, H.C. (ed.), *Byzantium: Faith and Power (1261-1557)*, New York and New Haven, 2004.

- Evans, H.C. and Wixom, W.D. (eds.), *The Glory of Byzantium: Art and Culture of the Middle Byzantine Era A.D. 843-1261*, The Metropolitan Museum of Art, New York, 1997.

- Grabar, A., *Martyrium: Recherches sur le Culte des Reliques et l'Art Chrétien Antique*, Paris, 1946.

- Hahn, C.J., *Strange Beauty: Issues in the Making and Meaning of Reliquaries, 400-circa 1204*, University Park, Pennsylvania, 2012.

- Holum, K.G. and Vikan, G., "The Trier Ivory, 'Adventus' ceremonial, and the relics of St. Stephen", *Dumbarton Oaks Papers*, 33 (1979), pp. 113-133.

- Kalavrezou, I., "Helping Hands for the Empire: Imperial Ceremonies and the Cult of Relics at the Byzantine Court", in: Maguire, H. (ed.), *Byzantine Court Culture from 829 to 1204*, Washington, D.C., 1997, pp. 53-79.

- Klein, H.A., *Byzanz, der Westen und das 'wahre' Kreuz: die Geschichte einer Reliquie und ihrer künstlerischen Fassung in Byzanz und im Abendland* (Spätantike, frühes Christentum, Byzanz. Reihe B, Studien und Perspektiven, 17), Wiesbaden, 2004.

- Klein, H.A., "Sacred Relics and Imperial Ceremonies at the Great Palace of Constantinople", *BYZAS*, 5 (2006), pp. 79-99.

- Krueger, D., "The Religion of Relics in Late Antiquity and Byzantium", *Treasures of Heaven: Saints, Relics and Devotion in Medieval Europe*, London, 2010, pp. 3-17.

- Lidov, A. (ed.), *Eastern Christian Relics*, Moscow, 2003.

- McCulloh, J.M., "The Cult of Relics in the Letters and 'Dialogues' of Pope

- Gregory the Great: A Lexicographical Study”, *Traditio*, 32 (1976), pp. 145 - 153.
- Pentcheva, B.V., *Icons and Power: the Mother of God in Byzantium*, University Park, 2006.
 - Rückert, R., “Zur Form der byzantinischen Reliquie”, *Münchner Jahrbuch der bildenden Kunst*, 8 (1957), pp. 7-36.
 - Kessler, H. L. and Wolf, G., *The Holy Face and the Paradox of Representation*, (Villa Spelman colloquia, 6), Bologna, 1998.
 - Teteriatnikova, N.B., "Relics in the Walls, Pillars, and Columns of Byzantine Churches", in: Lidov, A. (ed.), *Eastern Christian Relics*, Moscow, 2003, pp. 77-92.
 - Reudenbach, B. (ed.), *Reliquiare im Mittelalter* (Hamburger Forschungen zur Kunstgeschichte, 5), Berlin, 2005, pp. 89-106.
 - Tsafrir, Y., "The Loca Sancta and the Invention of Relics in Palestine from the Fourth to Seventh Centuries: Their Impact on the Ecclesiastical Architecture of the Holy Land", in: Lidov, A. (ed.), *Eastern Christian Relics*, Moscow, 2003, pp. 56-76.
 - Tsafrir, Y., "The Development of Ecclesiastical Architecture in Palestine", in: Tsafrir, Y. (ed.), *Ancient Churches Revealed*, Jerusalem, 1993, pp. 1-16.
 - van Os, H., *The Way to Heaven: Relic Veneration in the Middle Ages*, Amsterdam, 2000.
 - Vassilaki, M. (ed.), *Mother of God, Representation of the Virgin in Byzantine Art*, Milan, 2000.
 - Vikan, G., *Sacred Images and Sacred Power in Byzantium*, Aldershot and Burlington, 2003.
 - Vikan, G., "Byzantine Pilgrims' Art", in: Safran, L. (ed.), *Heaven on Earth: Art and the Church in Byzantium*, University Park, PA, 1998, pp. 229-266.
 - Wortley, J., *Studies on the Cult of Relics in Byzantium up to 1204* (Variorum Collected Studies Series, CS935), Farnham, Surrey, 2009.
- לימור, א., מסעות ארץ הקודש: עולי רגל נוצרים בשלהי העת העתיקה: תיאורי מסע לטיניים, ירושלים, 1998.